
ГРАФИТИ ИЛИ УЛИЧНА УМЕТНОСТ

Сажетак: У свакодневном говору користимо изразе као што су графити и улична уметност а да нисмо сигурни да ли су они синоними или представљају различите појмове. Решавајући ту недоумицу, биће дате поједине дефиниције, међу којима ће бити указано на сличности и разлике, где ћемо покушати да на крају дамо једну која обједињава све оно што представља графите. Освртом на водеће критичаре у овом пољу указаћемо и на њихова мишљења, као и на различите врсте графита и начине њихове израде.

Кључне речи: Графити, улична уметност, дефиниција, врсте

*Графити, тагови, стикери,
улична уметност, мурали.....*

Све су то термини које користимо када говоримо о уметности која нас окружује и која је присутна у нашем свакодневном окружењу. Међутим колико смо заправо сигурни да ли је нешто графит или мурал, да ли је таг или жврљотина? Да ли је неопходно дефинисати ове термине? Шта о томе кажу неки теоретичари који су се бавили овом темом? Разматрајући ове опције и већ постојеће дефиниције неких од термина, покушаћу да дам своје виђење ове појаве.

Уметност са којом се срећемо свакодневно није настала да би неко оставио своја дела да својим трајањем обележе људску историју или да красе зидове музеја (мада има и таквих случајева), већ је ту да би неко обележио тренутан догађај, своју реакцију на исти, или једноставно своје присуство на одређеној територији града. Одакле заправо све и почиње.

Почећу термином „графита”, на којима се првенствено заснива рад. О томе када настају графити постоји више

теорија. Наиме делује да заправо свако ко се бавио овом темом има своје мишљење. Из тог разлога размотрићемо више дефиниција термина „графит“.

- *Merriam-Webster: Dictionary and Thesaurus:*

*Pictures or words painted or drawn on a wall, building, etc.*¹

- *Oxford Dictionaries:*

*Writing or drawings scribbled, scratched, or sprayed illicitly on a wall or other surface in a public place.*²

- *Cambridge Dictionaries:*

*words or drawings, especially humorous, rude, or political, on walls, doors, etc. in public places.*³

Ако сада размотримо ове три дефиниције видећемо да имају неке сличности и разлике. Наиме све се слажу у томе да су графити „речи“, „слике“ или „цртежи“, који се првенствено налазе на зиду. Потом сазнајемо да они могу бити нацртани, скицирани, дословно преведено изгребани на зиду или урађени спрејем, али оно што је битно а што наглашавају друге две дефиниције јесте да се графити морају налазити на јавним местима. У дефиницији коју даје Кембриџ наводи се и тематика графита, наиме како они кажу, графити морају бити смешни или забавни, непристојни или политички, али ту се сад може поставити питање под какву тематику би ставили „чисто уметничке графите“.

Преклопимо сада ове три дефиниције у једну:

Графити су речи, слике и цртежи, који могу бити нацртани, скицирани, урађени спрејем, на зиду или некој јавној површини, истовремено преносећи поруку која може бити смешна, непристојна или политичка.

Обратимо пажњу сада само на прву реченицу „графити су речи, слике и цртежи“. Оваквој дефиницији би се први успротивио један од водећих теоретичара графита Левинсон Сидар (Lewinsohn Cedar).⁴ Како су модерни графити настали у другој половини двадесетог века, у почетку су то пре

1 Merriam-Webster: Dictionary and Thesaurus, 1. April 2015, <http://www.merriam-webster.com/dictionary/graffiti>

2 Oxford Dictionaries, 1. April 2015., <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/graffiti>

3 Cambridge Dictionaries, 1. April 2015., <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/graffiti>

4 Сидар Левинсон је кустос, писац и уметник, који је познат као истраживач и познавалац уличне уметности и графита. У својој књизи *Street Art The Graffiti Revolution* заговара тезу да су само тагови графити, од-

свега били тагови односно имена или надимци који су били исписивани по возовима, потом и другим местима. Ови тагови касније еволуирају тако што људи који остављају своје потписе настоје да буду оригинални и свако покушава да развије другачији стил како би исказао своју јединственост. Иако ови графити који су првенствено били сачињени од слова прерастају у нешто више и компликованије што почиње да укључује и цртеже и слике, Левинсон остаје при томе да су графити само оне представе које имају словни садржај. Све остало би спадало под домен уличне уметности, укључујући графите као један део тога.

Размотримо сада уличну уметност, ако кажемо да је улична уметност сва она уметност која се може наћи на простору улице, не подразумева ли то онда и фасаде зграда, које су признате као архитектонска дела, потом споменике, спомен плоче и све оне друге облике уметности који су намењени јавном деловању, које обитавају изван институција.

С друге стране постоји друга група теоретичара⁵ који заступају мишљење да се термин као што је „street art” или „outlaw art”⁶, користи уместо термина „графити”, зато што тај термин са собом носи негативне конотације као што је вандализам. Дакле они су овде синоними.

Оваква теорија је применљивија на тренутно стање, јер и ако признамо да су графити и улична уметност два појма, од којих је улична уметност нешто ширег опсега, ипак је све почело од графита.

Изоставићемо историју графита кроз векове, али се вратимо на то када су настали модерни графити. Започели су са таговима и прерасли у нешто више, дакле ако би прихватили то да су графити само они који имају словне представе, није ли то на одређени начин саботирање уметности, јер изгледа као да јој се не одобрава напредовање. Потом ту се може поставити и питање шта је са оним делима који имају и слова и „чисто ликовне представе”. Дакле графити јесу настали тако што су у почетку били само скуп слова, али су на крају постали скуп боја, облика и представа.

Појам који је скоро идентичан појму графита јесте мурал, јер мурал предстаља заправо „слику на зиду”. У складу с тим

носно потписи које остављају уметници. Све остало сврстава у уличну уметност.

5 Pollock, C. and Battleground, A. (2013) *A gallery of the Outlaw: Achieving the art of Iconoclast*, Indiana.

6 „Outlaw art” би у преводу значило „уметност ван закона”, који користе C. Pollock и A. Battleground.

можемо закључити да је графит шири појам од појма мурал, али да графит истовремено може бити и мурал. Ни један од ова два појма нема неку посебну одредницу на основу које би видели разлике међу њима. Наиме обично муралом сматрамо неку слику која покрива цео зид, али исто то се може десити и са графитом, који може бити урађен преко целог зида. Потом оба могу бити рађена и спрејем и четком и бојом. Мурал је као и графит слика на зиду, наравно и мурал може садржати словне представе, јер и слика може имати у себи слова. То је пракса која је позната академском сликарству, које се у више наврата служило лингвистичким јединицама у својим делима. Треба нагласити, међутим, да имамо и ситуацију када више графита покрива цео зид, дакле имамо композицију више уметника, ту се развија дилема да ли ти графити заједно могу бити мурал. Још треба обратити пажњу и на то да мурал често не заузимају површину целог зида, већ су само већих димензија. Дакле, не можемо направити битну разлику између мурала и графита, јер се њихова суштина преклапа, рађени истим техникама, захтевају јавну површину за своје постојање.

Према теорији коју сам навела, графит представља оно што чине само словне представе, то не искључује његов ликовни домен, тако да у складу с тим можемо закључити да графити јесу и речи и слике и цртежи.

Покушајмо сада направити поделу међу „породицом” графита.

Према техници настанка имамо:

1. Графите урађене уљаном кредом;
2. Графите урађене *air brush* техником, која се обично користи на мањим површинама;
3. Графите рађене спрејем, који су нам најпознатији;
4. Стикере, који су заправо штампана представа на папиру која се лепи на зид.

Вратимо се опет на то да графит може бити састављен од речи, слика и цртежа.

Они који представљају слике и цртеже могу бити урађени спрејем или путем стикера, само адаптирани на зид, наравно могу се користити и *air brush*, као и уљана креда. Ту је и још једна врста графита, *stencil*, који подразумевају унапред урађену шему на неком тврђем материјалу преко кога се прска спрејем и на тај начин остаје отисак.

Илустрација 1 Улица Будимска, општина Стари Град,
Београд, стенсил-спреј на зиду, април 2015,
фото Адријана Турајлић

Треба нагласити да су стенсил графити погодни за понављање, односно од једне шеме која се уради може се направити више графита, тј. може се оставити више отисака на зиду. На тај начин ако уметник жели да пренесе неку посебну поруку или представу може то врло брзо да уради на више места, за само неколико тренутака. Наиме, када се шема прислони на зид, преко ње се прска спрејем, где остаје отисак. Начин рада који највише подсећа на графику.

Стенсилима су слични и стикер графити. Уметници раде представе на папиру које затим лепе на зид, многи од њих, макар они познатији штампају своје радове у великом броју примерака и већим форматима папира.

Илустрација 2 Двориште у улици Краљевића Марка, Београд,
стикер на зиду, април 2015, фото Адријана Турајлић

Код графита који се састоје од речи или слова, постоји подела на основу стила слова. Како су се ови графити развили првенствено из тагова било је неопходно развити другачији стил како би се сваки од њих разликовао, тако да данас имамо више водећих стилова.

Илустрација 3 Улица Масарикова, Панчево, спреј на зиду, март 2015, фото Адријана Турајлић
Ту су *block letters*, где сам назив открива о чему се заправо ради, односно слова су урађена тако да свако за себе чини посебан „блок”.

Илустрација 4 Напуштени објекат у улици Светозара Шемића, Панчево, спреј на зиду, март 2015, фото Адријана Турајлић
„Wild style”⁷ графити су урађени тако да су сва слова нечитка. Одлазе толико у апстракцију тако да скоро да представљају само шару или орнамент.

Илустрација 5 Двориште зграде у улици Вука Караџића, Панчево, спреј на зиду, март 2015, фото Адријана Турајлић

„Bubble” графити подразумевају да свако слово личи на балон, тј. има такав облик, што се да закључити и из назива стила. Слова су више округла и заобљена.

Илустрација 6 Напуштени објект у улици Светозара Шемића, Панчево, спреј на зиду, март 2015, фото Адријана Турајлић
Интересантно је и да различите државе или региони могу развити другачију врсту слова која ће бити карактеристична само за то подручје . У Бразилу постоји стил који се зове „rixасао”⁸, а слова писана том техником „rixadores”. Ова слова скоро да су нечитка, подсећају на слова, односно начин писања неких древних цивилизација, тешко да би их могао протумачити ико од савременика који није упућен у ову тематику.

Обратимо још пажњу на тагове, односно потписе, од којих су почели модерни графити, које пишу уметници како би назначили своје присуство на одређеној територији.

Илустрација 7, фото Адријана Турајлић

У последњих неколико година експанзију доживљавају и 3D графити, који стварају оптичке илузије и покушавају да завајају вид посматрача.

Уколико се опет вратимо на дефиниције графита, приметимо да по тој дефиницији стикери не припадају графитима, јер су стикери одштампана дела, која се лепе на зид. То не руши концепцију, јер су стикери настали првенствено из потребе самих уметника, одштампана дела која се лепе на зид

8 Посебна врста графити слова која се користи у југоисточном Бразилу, у Сао Паолу и Рио де Жанеиру, обично на великим висинама.

једноставно омогућавају уметницима да брже оду са лица места, због законских оквира ове уметности.

Илустрација 8 Зид изнад *Mikser House*-а, Карађорђева 46,
Београд, април 2015, фото Адријана Турајлић

Поред тога постоје и графити урађени на другим површинама, као што су графити на асфалу, на саобраћајним знацима, на металним ролетнама локала, неке графите чак можемо наћи и на контејнерима.

Можемо рећи да ниједна дефиниција не одговара свим графитима, наиме потребно је направити неку општу дефиницију која дозвољава одступања, јер уметност графита непрестано еволуира и немогуће ју је обухватити. Дакле, потребна нам је дефиниција која подразумева само суштину графита, она која ће обухватити његове различите врсте, урађене различитим техникама.

С тим у складу, покушаћу да направим општу дефиницију графита, која би омогућавала допуњавања или проширивања.

Графити су представе на јавним површинама, које могу бити ликовне, лингвистичке (или комбинација оба), урађене различитим техникама (спреј на зиду, стенсил, стикер...), који обично преносе неку поруку, различите садржине која варира од политичке, хумористичке, ироничне, до културе и поп-културе.

Исто као што и уметност бежи свакој дефиницији, тако не постоји ни „правилна” дефиниција графита, јер су дела која ствара човекова машта или „дух”, оно што не може бити дефинисано и оно што бежи свакој врсти генерализације. Како је уметност „прескочила” све академске оквири, тако не можемо ни замислити шта се све може десити са графитима и до којих граница се они могу развијати.

ЛИТЕРАТУРА:

Macdonald, N. (2002) *The Graffiti Subculture Youth*, Great Britain.

Ganz, N. (2004) *Graffiti world street art from five continents*, New York.

Banksy (2004) *Wall and Peace*, London.

Lewisohn, C. (2008) *Street Art The Graffiti Revolution*, London.

Mirzoeff, N. (2009) *An Introduction to Visual Culture*, New York.

Pollock, C. and Battleground, A. (2013) *A gallery of the Outlaw: Achiving the art of Iconoclast*, Indiana.

Интернет странице:

Merriam-Webster: Dictionary and Thesaurus, 1. April 2015, <http://www.merriam-webster.com/dictionary/graffiti>

Oxford Dictionaries, 1. April 2015. <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/graffiti>

Cambridge Dictionaries, 1. April 2015. <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/graffiti>

Adrijana Turajlić
University in Belgrade, Faculty of Philosophy –
Art History Department, Belgrade

GRAFFITI OR STREET ART

Abstract

To describe drawings or paintings on the walls we use different words like: graffiti, street art, tags, murals... But what do these words really mean? To explain these terms, primarily graffiti and street art, we will check different definitions in order to find which one can explain best what graffiti stand for. We will look at concepts of some critics of graffiti and street art, just to show their ways of representing these terms, showing how different they can be and, at the same time, how right they can all be, because graffiti and street art offer a lot of space for discussion. Also, in order to understand them, we need to know how they are made and in which techniques, because this holds the key for their further comprehension.

Key words: *Graffiti, street art, definition, categories*